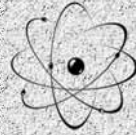

ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО ЯК ЛОГІКА ДІЙ

Наука -
школі

УДК 303.442.23(477)

У статті проаналізовано логіку дій активних і відповідальних громадян, закладів освіти, об'єднань громадян, що приводять до формування громадянського суспільства у нашій країні.

Автор наголошує на необхідності підтримки тих, хто сьогодні вибудовує нову країну. Акцентує увагу читача на тому, що, за умови, з одного боку, створення інноваційних острівців, а з другого, підтримки їх авторів, останні стануть силою творення, яка подолає сили руйнації і відкриє нам шлях до прогресу.

Ключові слова: нові ідеї, інноваційні підходи, інноваційні острівці, суспільна підтримка, нова країна.

Скільки не говори «мед»,
— у роті солодко не
стає!

Поняття «громадянське суспільство» вживається на різних зібраннях: освітніх, політичних, громадських. Освічена і активна частина суспільства усвідомлює, що свободу і демократію не дарують, їх вибирають.

Постановка проблеми. Є підстави у цій статті змінити слово «виборюють» на слово «вибудовують». Не тільки тому, що «Доборолися! Добалакались! Досварилися, аж гримить!» (Л. Костенко), і тому, що: «Доборолась Україна до самого краю, гірше ляха свої діти її розпинають!» (Т. Шевченко). А ще й тому, що є різні стратегії суспільних процесів. Відомий вчений-психолог

А.В. Петровський в одній із своїх лекцій обґрунтовував переваги еволюційної стратегії розвитку. Революційна стратегія передбачає інтенсивне руйнування старого укладу. Оскільки руйнування набуває стихійного характеру, неможливо встановити його межі, і невідомо, хто його може зупинити. Лідери революцій зазвичай знають, чого вони хочуть, але, як правило, не знають як цього домогтись. Тому між політичною перемогою революції і будівництвом нового ладу пролягає «сіра смуга» невизначеності, конфліктності, втрати попередніх суспільних досягнень. Для

Віра ЗОЦ

Доцент, кандидат педагогічних наук,
Київський міський
Будинок вчителя

Директор школи, ліцею, гімназії № 1-3'2016

подолання її потрібно багато часу і великі зусилля.

Еволюційна стратегія передбачає створення осередків нового на тлі старого, того, що віджило і не сприймається суспільством. Створення таких осередків і мобілізація суспільства на їх розбудову – це головне завдання активних громадян, вирішенням якого є побудова громадянського суспільства. Чи є в Україні осередки нового суспільства, з яких можна вибудувати суспільство активне, відповідальне, толерантне, прогресивне? Їх багато. Треба їх дослідити, презентувати, сприяти розвитку.

Мета дослідження. Виявити осередки, зокрема в освіті, громадянської активності, де логіка дій окремих громадян чи інституцій веде до прогресивного, демократичного розвитку суспільства.

Виклад основного матеріалу.

Рівень регіону. В 2015 році на посаду ректора Київського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти (КОІППО) було призначено Івана Григоровича Осадчого, доктора педагогічних наук, професора. Було б цілком логічно, якби Іван Григорович, як висококваліфікований педагог, визначивши «реперні точки» в діяльності Інституту, спрямував педагогічний колектив на оновлення змісту діяльності, на реалізацію певних інноваційних проєктів. Але його усвідомлена громадянська позиція: «Нинішнє українське суспільство, для якого характерними є глибока соціально-майнова диференціація, нерівномірність у розподілі ресурсів, зношеність матеріально-технологічних фондів, покладає великі сподівання на системи дошкільної, загальної середньої та позашкільної освіти, які залишаються найбільш доступними для населення суспільними інституціями особистісного розвитку, а також продовжують виконувати функції «соціального ліфту».

В більшості випадків сьогодні не «спрацьовують» універсальні педагогічні істини минулого, стандартні технології навчання і виховання підрастаючого покоління. Для досягнення суспільно й індивідуально значимих результатів освітньої діяльності необхідно віднайти засоби, способи та технології постійного інвестування до зони педагогічної дії прискіпливо відібраного (під проблему й умови) педагогічного знання, точних методично доцільних способів педагогічної діяльності, в науковий спосіб обґрунтованих і упорядкованих засобів навчання і виховання».

Перспективно мислячи в сенсі вирішення стратегічних суспільних задач через освіту, І.Г. Осадчий спирається на положення проєкту Закону «Про освіту», зокрема про можливість отримувати освіту різних видів: формальну, неформальну, інформальну. Вчителі отримують можливість підвищувати кваліфікацію пролонговано, за індивідуальною програмою у супроводі тьютора, SMOL-консультування. Фактично формується освітній простір як інструмент розвитку освіти регіону, який отримує статус «Академії неперервної освіти». Сам Іван Григорович так характеризує цей заклад: «Академія не «інститут підвищення кваліфікації вчителів», або ж «інститут удосконалення учителів», а провідний галузевий, навчальний, науковий і методичний заклад, який здійснює навчання, проводить прикладні наукові дослідження, сприяє поширенню наукових знань та провадить культурно-просвітницьку діяльність». Детально цей інноваційний проєкт описано в журналі «Директор школи, ліцею, гімназії»¹. Так ініціатива однієї

¹Іван Осадчий. Вектори модернізації закладу післядипломної педагогічної освіти у сферах навчального, наукового і методичного забезпечення діяльності та інноваційного розвитку системи освіти регіону /І. Г. Осадчий // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2015. – № 6. – С. 6-17.

людини, яка організовує групу однодумців, створює разом з ними інноваційний проект, працює над його реалізацією, за ряд років, через освіту, оновить культурний контекст цілого регіону.

Рівень невеликого міста. Місто Ірпінь, Києво-Святошинського району, Київської області, відділяє від Києва невеликий лісовий масив. Такі міста навколо Києва, якщо вони не мають промислових підприємств, перетворюються фактично на «спальні райони» для працівників, які працюють у великому місті. Знайти основу для активної діяльності громади в таких містах дуже важко. І все ж, можливо.

Рік тому, після приходу до влади нової команди управлінців, першим кроком стало налагодження діалогу з інститутами громадянського суспільства. Адміністрація міста та Спілка об'єднань громадян «Демократична Київщина» ініціювали в Ірпені стратегічну сесію гуманітаріїв. Основним меседжем сесії були слова «Лише ми самі відповідальні за своє майбутнє!» В сесії взяли участь представники освіти, медицини, культури, ЗМІ. Подібні процеси неодмінно потребують синергії. Досягти її у мисленні та діях запропонував експерт, голова громадської організації «Центр розвитку української культури та самоорганізації» Тарас Плахтій. Учасників заходу запросили пройти шестигодинний тренінг-практикум із підвищення власної та командної кваліфікації та компетенції, а разом – випрацювати нове бачення майбутнього Ірпеня. Усі з великим інтересом перейнялися пропозицією і продемонстрували високі ділові, творчі та організаційні якості. Було оголошено конкурс у робочі групи з розвитку освіти, культури, охорони здоров'я, фізичної культури, спорту за такими критеріями: порядність, Патріотизм, принциповість, проактивність, інноваційність, креативність, орієнта-

ція на розвиток, орієнтація на клієнта (пацієнта), лідерство в команді, здійснення впливу та аргументація, корпоративність. І запропоновано побудувати роботу людей так, щоб від активної праці один з одним, від прийняття спільних рішень у них вироблялася внутрішня мотивація дії, самоорганізація та досягались позитивні результати².

Прошло трохи більше року. Неможливо в одному сюжеті перерахувати всі позитивні зміни, які відбулися в Ірпені. Лише кілька результатів, які помітні і доступні КОЖНОМУ жителю, або гостю міста. Відремонтовано всі основні дороги, обладнано зручно і красиво зупинки міського транспорту, кілька ділянок лісу перетворено на сучасні красиві парки, з газонами, квітами, малими архітектурними формами, велосипедними доріжками, тренажерними майданчиками, кав'ярнями. Влітку на майданчиках парку виступають самодіяльні музиканти, творчі колективи, учні музичної школи. Завершено і обладнано ірпінський довгобуд – міську поліклініку. Стару поліклініку реконструйовано, і відкрито там дитячу поліклініку, з прекрасним газоном, дитячим майданчиком. Поруч розпочато будівництво пологового будинку і лікарні. Міська рада, адміністрація міста відкриті і доступні для громадян. Жителі міста, йдучи в міськраду, знають, що отримають відповідь на своє питання. Мер міста **Володимир Карплюк**, його перший заступник Дмитро Христюк, інші члени команди, громадські активісти регулярно спілкуються з громадянами через газету «Ірпінський вісник», яка стала досить популярною. І все це поруч зі столицею держави, де політики щодня волають про кризу економічну, політичну, війну. Щоденні флешмоби з прапорами, захоплення, перехоплення. А в Ірпені 14 березня 2016 року в сесійній залі міської ради знову було багатолюдно. В

своєму виступі Володимир Карплюк сказав: «Про те, що було зроблено – говорити не будемо. Ви й так на власні очі все бачите. Зате поспілкуємось про те, чим займатимемося у найближчий рік». Після озвучення основних планів розвитку Ірпеня на 2016 рік, зал аплодував йому стоячи. Штучне озеро, нова якість медичного обслуговування, перетворення центру міста, 20 нових доріг, будівництво Центру дитячої творчості...

Цілком зрозуміло, що такі зміни були б неможливі лише зусиллями влади, яка не має бюджету на глобальні перетворення. І неможливі лише зусиллями громади, яка не має владних інструментів. Але об'єднання зусиль влади і громади і дає той синергійний ефект, який отримує Ірпінь. На цьому прикладі видно логіку дій, яка веде до формування громадянського суспільства: ініціатива активних громадян; підтримка ініціативи владою; розширення ініціативи до громадського руху; об'єднання зусиль влади і громадського руху на *основі позитивних перетворень*. Цей сюжет варто завершити словами **Анастасії Попсуй**, заступниці міського голови, сказані нею на стратегічній сесії гуманітаріїв, бо вони дають надію Україні. Надію не на чужі гроші, не на несподіване чудо, не на прихильність заокеанських друзів, а на власний розум і силу. «По-перше, ми формуємо широкі амбіційні плани не лише регіонального, а й національного рівня! По-друге, ми відходимо від поняття «залишковий принцип, коли за цим принципом виділяються фінансування чи інші ресурси на освіту, культуру, тощо. По-третє, на решті ми починаємо утверджуватися у прагненні самозабезпечення, утримуванні себе самих і свого міста. Ми просто повинні робити нашу громаду і кожен її царину спроможною! Бо вже минули ті часи, коли нас утримували з „енного” бюджету, рятували,

спускаючи гроші згори... Тому я дуже рада, що ми почали осмислювати своє майбутнє, брати на себе відповідальність за нього, докладати практичних зусиль, щоб робити громаду сильною!»²

Рівень маленького села. Кілька років тому довелося відвідати маленьке гірське село у Путильському районі Чернівецької області. Село не має можливості утримувати ані Будинок культури, ані бібліотеку. Але в селі є школа. В ній тоді було всього 75 учнів. Вона і стала культурним центром села: шкільна бібліотека для всіх селян, хоромим співом у школі займаються не лише учні, а й їх батьки, бабусі й дідусі. Святкові концерти у школі, – для всіх жителів села. У вільний від навчань час, вечорами, у вихідні дні учнів навчають обробці дерева, вишиванню, збиранню і використанню лікарських трав, різним народним ремеслам – батьки учнів. Вчителі консультують батьків з проблем виховання дітей, сімейних стосунків. Так школа стала культурно-освітньою основою сільської громади, де основний ресурс не фінанси, а обмін уміннями, талантами, практичною турботою. Зусиллями таких шкіл в Україні протягом останніх 10 років сформувався рух громадсько активних шкіл (ГАНШ). Вони стали не лише умовою виживання села, а й школою громадської активності для всіх жителів села.

Рівень навчального закладу. В Україні багато (скільки саме мабуть не знає ніхто) середніх навчальних закладів, які не завдяки, а всупереч незграбній, непослідовній, суперечливій машині державної освітньої політики, вибудовують освітню систему школи, яка орієнтується на сучасні світові пріоритети і відповідає запитам учнів, батьків, соціального

²Андрій Сніжко. Гуманітарії Ірпеня визначили пріоритети розвитку міста /Ірпінський вісник. – № 11. – 20 березня, 2015. – С. 7.

середовища, в якому функціонує. Важко було вибрати школу для прикладу. Вибрала Київський ліцей бізнесу. Ось з яких причин. *По-перше*, навчальному закладу минає 25 років. На часовому відрізку чверті століття легше відслідкувати, наскільки вдалими були ідеї закладені в модель нової школи. *По-друге*, цілий ряд ідей, які було зроблено і/або впроваджено в ліцеї 10-20 років тому, стали освітніми трендами в Україні і закладені в основу реформування середньої освіти. *По-третє*, Людмила Іванівна Парашенко, директор ліцею, який вона задумувала, створювала зі своєю командою, супроводжує його розвиток всі 25 років, стала доктором педагогічних наук, відомим освітянським діячем. Тому досвід, надбаний у процесі становлення і розвитку ліцею, має можливість поширювати в освітянському просторі України. Отже.

Вперше в історії вітчизняної педагогіки було спроектовано локальну освітню систему – ліцей бізнесу (19 травня 1991р.) – та відповідну педагогічну технологію «Загальна управлінська підготовка» для навчання й виховання старшокласників як «агентів змін» для розбудови нової України, з сформованими компетентностями для проектування і дії. В освітній простір середньої школи введено новий зміст і нові форми навчально-виховного процесу, зокрема імітаційні й організаційно

Від редакції

„ВИПАДКОВА” ЗУСТРІЧ ЯК ОЦІНКА РОБОТИ ЛІЦЕЮ

Розповідь про одну зустріч, яка аж ніяк не пов'язана з тим, про що йдеться в статті автора і у нашому врізі до неї. Так, принаймні, може здатися на перший погляд...

Спеціалізований клінічний санаторій „Перемога” (м. Київ). Я у справах мами-інваліда прийшла на бесіду до завідувача відділенням реабілітації **Олени Вікторівни Єщенко**. У розмові зачіпили й українську освіту... І тут моя співрозмовниця й говорить, що має донечку, яка вже працює у Франції, є досить успішною в житті. Більш того своїм успіхом завдячує київській школі, бо саме там її навчили відстоювати свою позицію, а вона вважає, що саме це вміння/здатність й допомагає вирішувати будь-які її людські проблеми.

Мені залишалось лише дізнатися, де ж вчилася донечка лікаря. А **закінчила вона Київський ліцей бізнесу!**

Тож у мене є нагода привітати ліцей не лише від себе та редакційної ради журналу, а й від батьків дітей, які в ньому вчилися та стали його успішними випускниками, що я далі і роблю.

Київський ліцей бізнесу засновано в 1991 році на базі вже існуючого Інституту економіки і права „КРОК”. В середньому, в КЛБ навчається **250 учнів** з 8-го по 11-ті класи. Ліцей відомий організацією молодіжних конференцій „*Модель ООН в Україні*” та творчим колективом „*Дракон*”, що кілька років поспіль посідав перші місця в аматорських та шкільних акторських конкурсах Києва. Також є єдиним пілотним майданчиком з упровадження Європейських студій у навчальних програмах шкіл України. У ліцеї на високому рівні виконуються вимоги державного стандарту освіти і реалізується програма початкової управлінської підготовки ліцейств – так званий стандарт „*ліцейста*”, до якого належать: іноземні мови, інформаційні технології, психологія, професійно зорієнтовані курси (основи економіки і підприємництва, імідж ділової людини), фізкультура-фітнес, для всіх класів обов'язковий курс акторської майстерності і хореографії як засіб оволодіння технікою самовираження, презентації і формування іміджу. Система навчально-виховної роботи, що забезпечує розвиток інтелектуальних функцій (аналітика, мислення, рефлексія), і формування в учнів необхідних сучасній діловій людині звичок, умінь, техніки, орієнтацій. А очолює цей унікальний заклад – **Людмила Парашенко**, кандидат педагогічних наук, доктор державного управління, член Редакційної ради нашого журналу.

Київський ліцей бізнесу – ровесник країни, тож цього-рідний ювіляр. Вітаємо ЛІЦЕЙ, його керівника і засновника, педагогічний та учнівський колективи з 25-річним ЮВІЛЕЄМ! **Пишаємось ВАМИ, Колеги!!!**

Ольга ВИГОВСЬКА.

діяльнісні ігри, проектно-аналітичні сесії, проектний та діяльнісний підхід (1991-1998 рр.). **Вперше** ініційовано проведення в Україні міжнародної освітньої програми моделювання діяльності Організації Об'єднаних Націй – UN Model, як потужний інструмент формування в учнів здатності знаходити аргументи й досягати компромісів, приймати рішення мирним шляхом і нести за них відповідальність. Модель ООН, як школа демократії, завдяки ліцею набула поширення й досі проводиться як на національному, регіональному рівнях, так і в окремих навчальних закладах.

Вперше було створено комплексну інформаційну систему навчального закладу (КІС «Лекос»), яка завдяки розробленим програмним продуктам дозволила автоматизувати більшість процесів у навчальному закладі: діловодство, облік навантаження і складання розкладу, бази даних по учнях і вчителях тощо. Автоматизовано 16 робочих місць, зокрема, директора, завуча, секретаря, психолога тощо, створено ефективну локальну комп'ютерну мережу (1995-1998 рр.). КІС забезпечувала процес демократичного управління закладом об'єктивною й прозорою інформацією. Підходи й напрацювання щодо інформатизації ліцею були використані розробниками автоматизованих систем управління, які нині успішно використовуються багатьма навчальними закладами, як наприклад, АС «Школа», Щоденник.ua.

Вперше в Україні було створено ліцейський центр моніторингу якості освіти, завдяки якому з 1996 року вчителі ліцею оцінюють навчальні досягнення учнів прозоро й неупереджено на основі тестування. Створено базу тестових завдань з 17 предметів державного стандарту, обсягом понад 15 000 завдань, яка постійно оновлюється й збагачується. Напрацювання й тестова база ліцею були активно використані при розгортанні з 2004 року

моделі зовнішнього незалежного оцінювання в Україні, що поширені в пілотних школах усіх регіонів України.

Вперше з 1996 р. ліцей реалізує проекти євроінтеграції, а з 2000 р. ліцей розпочав системне впровадження в Україні на основі міжнародного досвіду освітнього проекту «Європейські студії в школі»³. Для педагогічної спільноти ліцей став ресурсно-консультаційним центром щодо впровадження європейського виміру в освітню діяльність та проектно-педагогіки, реалізації компетентнісного підходу в освіті. У співпраці з міжнародними організаціями та експертами було створено методичний комплекс для вчителів, посібники для учнів, розгорнуто мережу шкільних європейських клубів, які й нині ефективно працюють у багатьох закладах як середньої, так і вищої освіти.

Вперше завдяки комп'ютеризації усього навчально-виховного процесу налагоджено з 2000 року on-line зв'язок із батьками учнів. За допомогою створеної інформаційної системи «Ліцей-Інтернет-Батьки» за паролем батьки щодня дізнавалися про поведінку, оцінки і освітні здобутки чи проблеми своєї дитини, отримують оперативну інформацію про життя ліцею. Не можемо стверджувати напевно, але сайт ліцею www.lecos.org був одним із перших, якщо не першим, в освітньому просторі шкільної освіти.

Вперше створено й запроваджено Всеукраїнський проект з громадянської освіти та політичного виховання «М18: ми можемо більше! Вибори для дітей та молоді» (2015 р.), метою якого є зміцнення демократичної орієнтації молодого покоління країни, посилення спроможності українських громадських організацій щодо політичної освіти та громадянського виховання молоді, передавання необхідних знань і навичок для

³ Директор школи, ліцею, гімназії. – 2005. – № 4. – С. 4 (обкладинки).

ВИСНОВКИ

залучення молоді, можливості проводити як спільні, так і окремі проекти. 17 жовтня 2015 р. юні виборці, молодші 18 років (М18) змогли взяти участь у місцевих виборах в Україні. Вибори М18 були проведені в формі імітаційної гри «Місцеві вибори-2015: Я голосую за мера!» в Києві, Ірпені та Запоріжжі. Процес імітації виборів був максимально наближений до процесу проведення реальних виборів, було організовано 20 виборчих дільниць, а участь у голосуванні взяли 3626 учнівської молоді. Організацію і проведення імітаційної гри «Місцеві вибори-2015: Я голосую за мера!» здійснювали члени шкільного і студентського самоврядування закладів, які стали виборчими дільницями. Саме вони й забезпечували роботу виборів М18, проводили широке інформування та залучення дітей і молоді до участі у проекті.

В завершенні презентації Ліцею бізнесу, маленька, але важлива деталь. Анастасія Попсуй, слова якої наведені в сюжеті про взаємодію влади і громадськості в Ірпені, випускниця Ліцею бізнесу.

25 років. Ліцей – ровесник незалежної України. Хтось усі ці роки руйнує і переруйновує старе, не маючи чіткого уявлення про те, що будувати на місці зруйнованого. Бореться, тепер уже й ціною безцінних людських життів. А хтось будує нове життя. За кожним з інноваційних острівців, презентованих на цих сторінках, стоять люди. Вони не пишуть Законів, не голосують за них, не чекають від держави гідних умов, щоб розвивати свою справу. Вони її роблять. Чесно, розумно, відповідально, наполегливо. Якби всі, хто захоплений руйнацією звичок, пам'ятників, свят, назв вулиць доклали зусиль для підтримки нових ідей, інноваційних підходів, людей, які це створюють, то це НОВЕ уже б витіснило те, що віджило, що людям не потрібно. Ми за 25 років жили б уже в новій країні.

Найбільш загальним законом життя на Землі є закон збереження енергії. Його дія проникає в усі сфери земного життя: природу, людину, соціум, економіку. Дії всупереч цьому закону призводять до руйнації. В соціумі, в суспільстві цей закон діє через зв'язок поколінь. Намагання засудити історію, виправити її, перевиховати минулі покоління, «викопати мерців», щоб їх покарати, – це і є руйнацією суспільства. Минуле належить пам'яті. В майбутнє можна рухатись *із сьогодні*, а не *з вчора*. Сьогодні маємо підтримати тих, хто вибудовує нову Україну, допомогти їм об'єднатися. Тоді вони стануть силою творення, яка подолає сили руйнації і відкриє нам шлях прогресу.

Вера Зоц

Гражданское общество как логика действий

В статье проанализировано логику действий активных и ответственных граждан, образовательных заведений, объединений граждан, которые приводят к формированию гражданского общества в нашей стране. Автор отмечает необходимость поддержки тех, кто сегодня выстраивает новую страну. Акцентирует внимание читателя на том, что, при условии, с одной стороны, создания инновационных островков, а с другой, поддержки их авторов, последние станут силой созидания, которая преодолет силы разрушения и откроет нам путь к прогрессу.

Ключевые слова: новые идеи, инновационные подходы, инновационные островки, общественная поддержка, новая страна.

Vira Zots

Civil society as logic of action

The article analyzes the logic of action of active and responsible citizens, educational institutions, and NGOs that lead to the formation of the civil society in this country.

The author stresses the need to support all those who are currently building a new country. It focuses the reader's attention on the fact that creating innovative islands and supporting their authors will become a creative force to overcome the destructive forces and open the path to progress.

Key words: new ideas, innovative approaches, innovative islands, public support, new country.